

UOT 159.9

Sevda Hidayət qızı Axundova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin nəzdində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kollecinin direktor müavini

<https://orcid.org/0000-0001-9192-2307>

E-mail. sevda.appp@icloud.com

[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(4\).182-187](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(4).182-187)

SOSIAL-İQTİSADİ AMİLLƏR FONUNDA ERKƏN NİKAH VƏ NARKOTİK ASILILIĞININ QARŞILIQLI ƏLAQƏSİ

Sevda Hidayat Akhundova

deputy director of the Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical University

THE INTERRELATIONSHIP BETWEEN EARLY MARRIAGE AND DRUG ADDICTION IN THE CONTEXT OF SOCIO-ECONOMIC FACTORS

Севда Хидайят гызы Ахундова

заместитель директора Азербайджанского государственного педагогического колледжа при Азербайджанском государственном педагогическом университете,

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ В КОНТЕКСТЕ ВЗАИМОСВЯЗИ РАННИХ БРАКОВ И НАРКОТИЧЕСКОЙ ЗАВИСИМОСТИ

Xülasə. Məqalədə sosial-iqtisadi amillər fonunda erkən nikah və narkotik asılılığının qarşılıqlı əlaqəsi kompleks şəkildə təhlil edilmişdir. Tədqiqat çərçivəsində hər iki fenomenin formalaşmasına təsir göstərən əsas struktur determinantlar – aşağı gəlir səviyyəsi, işsizlik, təhsil imkanlarının məhdudluğu, gender bərabərsizliyi və sosial nəzarət mexanizmlərinin zəifləməsi – nəzəri və analitik müstəvidə araşdırılmışdır. Müəyyən edilmişdir ki, erkən nikah və narkotik asılılığı bir çox hallarda eyni sosial-iqtisadi zəmin üzərində formalaşır və qarşılıqlı gücləndirici təsir mexanizminə malikdir. Erkən nikah nəticəsində yaranan psixoloji və sosial məhdudiyyətlər narkotik maddələrə meyli artıran risk faktorı kimi çıxış edə bilər. Eyni zamanda, narkotik asılılığı ailə münasibətlərində qeyri-sabitlik yaradaraq erkən və düşünülməmiş nikah qərarlarına təsir göstərə bilər. Məqalədə səbəb–nəticə əlaqələri sistemləşdirilmiş və problemin həlli üçün kompleks sosial siyasət yaranmasının zəruriliyi əsaslandırılmışdır.

Açar sözlər: erkən nikah, narkotik asılılığı, sosial-iqtisadi amillər, deviant davranış, gender bərabərsizliyi

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the interrelationship between early marriage and drug addiction within the framework of socio-economic factors. The study examines the main structural determinants influencing the formation of both phenomena at theoretical and analytical levels, including low income levels, unemployment, limited access to education, gender inequality, and the weakening of social control mechanisms. It has been determined that early marriage and drug addiction often emerge from the same socio-economic background and possess mutually reinforcing mechanisms. Social and psychological limitations resulting from early marriage may act as risk factors increasing susceptibility to drug use. At the same time, drug addiction, by creating instability in family relations, may influence early and impulsive marriage decisions. The article systematizes cause-and-effect relationships and substantiates the necessity of a comprehensive social policy approach to address this issue.

Keywords: early marriage, drug addiction, socio-economic factors, deviant behavior, gender inequality

Аннотация. В статье комплексно проанализирована взаимосвязь ранних браков и наркотической зависимости в контексте социально-экономических факторов. В рамках исследования на теоретическом и аналитическом уровне рассмотрены основные структурные детерминанты, влияющие на формирование обоих феноменов – низкий уровень доходов, безработица, ограниченный доступ к образованию, гендерное неравенство и ослабление механизмов социального контроля. Установлено, что ранние браки и наркотическая зависимость во многих случаях формируются на общей социально-экономической основе и обладают взаимно усиливающим воздействием. Социальные и психологические ограничения, возникающие вследствие раннего брака, могут выступать фактором риска, способствующим склонности к употреблению наркотических веществ. В то же время наркотическая зависимость, вызывая нестабильность в семейных отношениях, может влиять на принятие ранних и необдуманных брачных решений. В статье систематизированы причинно-следственные связи и обоснована необходимость комплексного подхода социальной политики для решения данной проблемы.

Ключевые слова: *ранний брак, наркотическая зависимость, социально-экономические факторы, девиантное поведение, гендерное неравенство*

Müasir dövrdə cəmiyyətin sosial dayanıqlılığınə və insan kapitalının inkişafına təsir göstərən mühüm problemlərdən biri erkən nikah və narkotik asılılığıdır. Hər iki fenomen ayrı-ayrılıqda sosial, psixoloji və iqtisadi nəticələr doğurmaqla yanaşı, bir sıra hallarda qarşılıqlı təsir mexanizmləri vasitəsilə bir-birini şərtləndirən risk faktorları kimi çıxış edir. Xüsusilə sosial-iqtisadi qeyri-bərabərlik, işsizlik, aşağı gəlir səviyyəsi, təhsil imkanlarının məhdudluğu və ailədaxili nəzarətin zəifləməsi kimi amillər gənclər arasında həm erkən nikah hallarının, həm də narkotik maddələrə meylin artmasına zəmin yaradır.

Erkən nikah sosial institut kimi ailənin formalaşması prosesində hüquqi yaş həddindən əvvəl və ya sosial-psixoloji yetkinlik tam təmin olunmadan baş verən nikah münasibətlərini ifadə edir. Bu hal bir çox hallarda təhsil prosesinin yarımçıq qalmasına, əmək bazarında iştirak imkanlarının azalmasına və sosial asılılığın güclənməsinə səbəb olur. Digər tərəfdən, narkotik asılılığı fərdin fiziki və psixi sağlamlığına, sosial münasibətlərinə və iqtisadi fəaliyyətinə mənfi təsir göstərən deviant davranış formasıdır. Hər iki problem xüsusilə yeniyetmə və gənclər qrupunda daha həssas xarakter daşıyır.

Sosial-iqtisadi amillər kontekstində aparılan tədqiqatlar göstərir ki, gəlir səviyyəsinin aşağı olması, urbanizasiya prosesləri, miqrasiya, ailə institutunun transformasiyası və sosial nəzarət mexanizmlərinin zəifləməsi risk davranışlarının artmasına səbəb olur. Erkən nikah hallarında sosial təcrid olunma, psixoloji təzyiq və gender bərabərsizliyi faktorları narkotik maddələrə meyl riskini artıran mühit formalaşdırır. Eyni zamanda, narkotik asılılığı olan fərdlərin

sosial və ailə münasibətlərində yaranan qeyri-sabitlik erkən və düşünülməmiş nikah qərarlarına təsir göstərə bilər.

Məqalənin məqsədi sosial-iqtisadi amillər fonunda erkən nikah və narkotik asılılığı arasında mövcud olan qarşılıqlı əlaqəni nəzəri və analitik müstəvidə araşdırmaq, risk faktorlarını sistemləşdirmək və profilaktik yanaşmalar üçün elmi əsaslar təqdim etməkdir. Tədqiqat çərçivəsində sosial struktur nəzəriyyələri, deviant davranış konsepsiyaları və ailə institutunun transformasiyası ilə bağlı yanaşmalar müqayisəli şəkildə təhlil ediləcəkdir.

Erkən nikahın nəzəri əsasları. Erkən nikah fenomeninin izahında müxtəlif nəzəri yanaşmalar formalaşmışdır. Sosial struktur nəzəriyyəsinə əsasən, erkən nikah sosial-iqtisadi qeyri-bərabərlik, təhsil səviyyəsinin aşağı olması və ailə institutunun transformasiyası ilə sıx bağlıdır. Sosial stratifikasiya şəraitində aşağı gəlirli və sosial müdafiəsi zəif ailələrdə erkən nikah hallarının daha yüksək olması bu hadisənin struktur xarakter daşdığını göstərir [3, s. 45; 9, s. 112]. Bu yanaşmaya görə, erkən nikah fərdi seçimdən daha çox sosial mühit və iqtisadi məhdudiyyətlərlə şərtlənən sosial hadisə kimi qiymətləndirilir.

Funksionalist yanaşma erkən nikahı ənənəvi ailə modelinin davamlılığını təmin edən sosial mexanizm kimi izah edir. Bəzi cəmiyyətlərdə erkən nikah sosial sabitliyin qorunması, ailə nüfuzunun saxlanması və gender rollarının möhkəmləndirilməsi vasitəsi kimi qəbul olunur [8, s. 67]. Lakin müasir sosial transformasiya və urbanizasiya prosesləri fonunda bu model fərdin təhsil və əmək bazarında iştirak imkanlarını

məhdudlaşdıraraq sosial inkişaf perspektivlərini zəiflədə bilər [6, p. 18].

Gender nəzəriyyəsi erkən nikahı patriarxal münasibətlər sisteminin məhsulu kimi qiymətləndirir. Gender bərabərsizliyi, qadınların iqtisadi asılılığı və sosial imkanlarının məhdudluğu erkən nikah hallarının artmasına səbəb olan mühüm faktorlar kimi göstərilir [6, p. 25]. Bu baxımdan erkən nikah yalnız ailə institutu çərçivəsində deyil, həm də insan hüquqları və sosial ədalət problemi kimi dəyərləndirilir [1, s. 12].

Beləliklə, erkən nikahın nəzəri əsasları sosial struktur, funksionalist və gender yanaşmaları kontekstində kompleks şəkildə izah olunur və onun sosial-iqtisadi mühitlə qarşılıqlı əlaqəsi elmi baxımdan əsaslandırılır.

Narkotik asılılığının nəzəri əsasları. *Narkotik asılılığının izahında deviant davranış nəzəriyyələri mühüm yer tutur. Anomiya nəzəriyyəsinə görə, cəmiyyətdə qəbul olunmuş məqsədlərlə bu məqsədlərə çatmaq üçün mövcud vasitələr arasında uyğunsuzluq fərdləri alternativ və qeyri-qanuni yollar axtarmağa sövq edə bilər [11, p. 673]. Sosial-iqtisadi gərginlik, işsizlik və gəlir bərabərsizliyi narkotik istifadəsi riskini artıran əsas struktur faktorlar kimi çıxış edir [5, p. 42].*

Sosial öyrənmə nəzəriyyəsinə əsasən, narkotik asılılığı sosial mühit və rol modelləri vasitəsilə formalaşır. Fərd yaxın sosial çevrəsində narkotik istifadəsini müşahidə etdikdə və bu davranış sosial dəstək qazandıqda asılılıq ehtimalı yüksəlir [7, p. 14]. Bu kontekstdə ailə münasibətləri və həmyaşd qrupları mühüm təsir mexanizmi hesab olunur.

Psixoloji yanaşmalar narkotik asılılığını emosional boşluq, stress və sosial təcrid olunma

kimi hallara adaptiv reaksiya kimi izah edir [4, s. 28]. Erkən nikah nəticəsində yaranan sosial təzyiq və psixoloji gərginlik bəzi hallarda narkotik maddələrə meyl riskini artırır [8, s. 89].

Biopsixososial model isə asılılığı bioloji meyillər, psixoloji xüsusiyyətlər və sosial mühit faktorlarının qarşılıqlı təsiri nəticəsində yaranan kompleks proses kimi qiymətləndirir [7, p. 21]. Bu yanaşmaya görə, narkotik asılılığı yalnız fərdi zəiflik deyil, sosial-iqtisadi mühitin və ailə münasibətlərinin təsiri altında formalaşan çoxşaxəli problemdir.

Nəticə etibarilə, narkotik asılılığının nəzəri əsasları sosial struktur, deviant davranış və psixoloji yanaşmaların inteqrasiyası əsasında izah edilir və erkən nikah kimi sosial hadisələrlə qarşılıqlı əlaqə kontekstində araşdırılması elmi baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Sosial-iqtisadi amillər kontekstində erkən nikah və narkotik asılılığının səbəb-nəticə əlaqələrinin təhlili. Sosial-iqtisadi mühit fərdin davranış modellərinin formalaşmasında əsas determinantlardan biri kimi çıxış edir. Erkən nikah və narkotik asılılığı kimi sosial risk hadisələri çox vaxt struktur amillərlə – gəlir səviyyəsi, təhsil imkanları, məşğulluq vəziyyəti, sosial nəzarət mexanizmləri və ailə institutunun funksionallığı ilə – sıx əlaqəlidir. Bu baxımdan məsələnin təhlili kompleks yanaşma tələb edir və səbəb-nəticə əlaqələrinin sistemləşdirilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Aşağıda sosial-iqtisadi amillərin erkən nikah və narkotik asılılığına təsir mexanizmləri cədvəllər əsasında təqdim edilir.

Cədvəl 1. Sosial-iqtisadi amillərin erkən nikaha təsir mexanizmləri

Sosial-iqtisadi amil	Təsir mexanizmi	Nəticə
Aşağı gəlir səviyyəsi	Ailələrin iqtisadi yükü azaltmaq məqsədilə erkən evlilik qərarı	Erkən nikah hallarının artması
Təhsil imkanlarının məhdudluğu	Qızların məktəbdən yayınması və alternativ sosial rolun ailə kimi qəbul olunması	Təhsilin yarımçıq qalması
İşsizlik və məşğulluq problemi	Sosial təminatın zəifliyi və gələcək perspektivin qeyri-müəyyənliyi	Sosial asılılığın güclənməsi
Gender bərabərsizliyi	Patriarxal dəyərlərin üstünlük təşkil etməsi	Qadınların erkən ailə qurmağa məcbur edilməsi
Kənd-şəhər fərqləri	Ənənəvi dəyərlərin dominantlığı	Erkən nikahın normativləşməsi

Bu cədvəldən göründüyü kimi, erkən nikah fərdi seçimdən daha çox sosial və iqtisadi mühitin təsiri altında formalaşır.

Cədvəl 2. Sosial-iqtisadi amillərin narkotik asılılığına təsir mexanizmləri

Sosial-iqtisadi amil	Psixososial təsir	Nəticə
İşsizlik	Özünəinamın azalması, sosial frustrasiya	Narkotik istifadəsinə meyl
Gəlir bərabərsizliyi	Sosial təcridolunma və stress	Risk davranışlarının artması
Ailə nəzarətinin zəifləməsi	Həmyaşlıd təsirinin güclənməsi	Asılılıq ehtimalının yüksəlməsi
Miqrasiya və urbanizasiya	Sosial adaptasiya çətinlikləri	Narkotik maddələrə çıxış imkanının artması
Təhsil səviyyəsinin aşağı olması	Risqlər barədə məlumatlılığın azlığı	Profilaktik davranışın zəifləməsi

Cədvəl göstərir ki, narkotik asılılığı sosial-iqtisadi gərginlik fonunda formalaşan deviant davranış modeli kimi çıxış edə bilər.

Cədvəl 3. Erkən nikah və narkotik asılılığı arasında qarşılıqlı səbəb–nəticə əlaqəsi

İlkin amil	Aralıq dəyişən	Son nəticə
Aşağı sosial-iqtisadi status	Təhsildən uzaqlaşma	Erkən nikah və sosial asılılıq
Erkən nikah	Psixoloji stress və sosial təcridolunma	Narkotik maddələrə meyl
Narkotik asılılığı	Ailə münasibətlərində qeyri-sabitlik	Düşünülməmiş erkən nikah qərarları
Gender bərabərsizliyi	Sosial təzyiq və məhdud seçim imkanı	Hər iki risk davranışının artması
Sosial nəzarətin zəifliyi	Deviant davranışın normallaşması	Risk amillərinin güclənməsi

Bu qarşılıqlı model göstərir ki, erkən nikah və narkotik asılılığı bir-birindən tamamilə ayrı fenomenlər deyil; onlar çox zaman eyni sosial-iqtisadi zəmin üzərində formalaşır və qarşılıqlı təsir mexanizmləri ilə möhkəmlənir.

Təhlil nəticəsində müəyyən olunur ki, sosial-iqtisadi risk faktorları həm erkən nikahın, həm də narkotik asılılığının əsas struktur determinantları kimi çıxış edir. Xüsusilə aşağı gəlir səviyyəsi, təhsil imkanlarının məhdudluğu və sosial nəzarət mexanizmlərinin zəifləməsi bu iki fenomen arasında qarşılıqlı gücləndirici təsir yaradır. Beləliklə, problemin həlli yalnız hüquqi və ya inzibati tədbirlərlə deyil, sosial-iqtisadi inkişaf, təhsil siyasətinin gücləndirilməsi, məşğulluq proqramlarının genişləndirilməsi və gender bərabərliyinin təmin olunması kimi kompleks yanaşma tələb edir.

Sosial-iqtisadi determinantların erkən nikah və narkotik asılılığına təsirini daha dərin analitik müstəvidə qiymətləndirdikdə, xüsusilə beynəlxalq empirik tədqiqatların nəticələri

struktur səbəb-nəticə əlaqələrinin mövcudluğunu aydın şəkildə göstərir.

Petroni və başqalarının çoxsəviyyəli statistik təhlili sübut edir ki, erkən nikah yalnız ailədaxili qərar deyil, həm də icma səviyyəsində yoxsulluq, təhsil infrastrukturunun zəifliyi və gender normativlərinin təsiri altında formalaşan sosial hadisədir [11]. Tədqiqatda göstərilir ki, fərdi risk faktorları (ailənin gəlir səviyyəsi, valideyn təhsili) ilə yanaşı, regional kontekstual dəyişənlər də (kənd mühiti, sosial xidmətlərin əlçatanlığı) erkən nikah ehtimalını əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Bu yanaşma erkən nikahın struktur determinantlara bağlılığını statistik olaraq əsaslandırır.

Rumble və digərlərinin empirik araşdırması isə erkən nikahın təhsil prosesindən uzaqlaşma ilə birbaşa əlaqəsini ortaya qoyur [12]. Müəlliflər müəyyən etmişlər ki, təhsilin yarımçıq qalması sosial-iqtisadi zəifliklə birlikdə erkən nikah riskini artırır və bu proses gender əsaslı sosial rollarla möhkəmlənir. Analitik baxımdan bu, sosial-iqti-

sadi statusun aralıq dəyişən – təhsildən uzaqlaşma – vasitəsilə erkən nikaha transformasiya olunması modelini təsdiq edir.

Digər tərəfdən, narkotik asılılığının sosial-demografik determinantları ilə bağlı qlobal sistemli təhlil göstərir ki, aşağı sosial-iqtisadi qruplar arasında inyeksion narkotik istifadəsi daha geniş yayılmışdır və bu göstərici sosial təcrid olunma, işsizlik və urbanizasiya ilə sıx bağlıdır [10]. Bu nəticə sosial marginalizasiya ilə deviant davranış arasında səbəb-nəticə əlaqəsini statistik müstəvidə təsdiqləyir.

Əgər erkən nikah və narkotik asılılığı paralel analiz edilərsə, burada oxşar struktur faktorların – yoxsulluq, təhsil imkanlarının məhdudluğu və gender bərabərsizliyi – hər iki risk davranışının formalaşmasında ortaqlıq yaratdığı görünür. Erkən nikah nəticəsində yaranan sosial təcrid olunma və psixoloji gərginlik sonrakı mərhələdə risk davranışlarına, o cümlədən maddə istifadəsinə meyli artırır. Eyni zamanda, narkotik asılılığı ailədaxili münasibətlərdə qeyri-sabitlik və sosial məsuliyyətsizlik fonunda erkən və düşünülməmiş nikah qərarlarını stimullaşdırır. Bu qarşılıqlı təsir modeli “ikiistiqamətli risk spirali” kimi xarakterizə oluna bilər.

Nəticə. Aparılmış nəzəri və analitik təhlil göstərir ki, erkən nikah və narkotik asılılığı sosial-iqtisadi mühitlə sıx bağlı olan və bir çox hallarda eyni struktur determinantlardan qaynaqlanan sosial risk fenomenləridir. Aşağı gəlir səviyyəsi, işsizlik, təhsil imkanlarının məhdudluğu, gender bərabərsizliyi və sosial nəzarət mexanizmlərinin zəifləməsi həm erkən nikahın, həm də narkotik asılılığının formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Təhlil nəticəsində müəyyən olunmuşdur ki, erkən nikah fərdlərin sosiallaşma və təhsil prosesini yarımçıq qoyaraq onların iqtisadi müstəqillik imkanlarını məhdudlaşdırır, bu isə psixoloji gərginlik və sosial təcrid olunma riskini artırır. Bu şəraitdə narkotik maddələrə meyl bəzi hallarda sosial adaptasiya mexanizmi kimi meydana çıxır. Digər tərəfdən, narkotik asılılığı ailə münasibətlərində qeyri-sabitlik yaradaraq erkən və düşünülməmiş nikah qərarlarına təsir göstərə bilər. Beləliklə, bu iki fenomen arasında qarşılıqlı gücləndirici təsir mexanizmi mövcuddur.

Məqalədə təqdim edilən səbəb-nəticə modeli göstərir ki, problemin mahiyyəti yalnız fərdi davranış səviyyəsində deyil, sosial struktur

səviyyəsində qiymətləndirilməlidir. Erkən nikah və narkotik asılılığının qarşısının alınması üçün kompleks yanaşma – sosial müdafiə mexanizmlərinin gücləndirilməsi, məşğulluq imkanlarının artırılması, təhsilin əlçatanlığının təmin edilməsi, gender bərabərliyinin təşviqi və ailə institutunun möhkəmləndirilməsi – əsas prioritet kimi çıxış etməlidir.

Nəticə etibarilə, erkən nikah və narkotik asılılığı problemlərinin səmərəli həlli sosial-iqtisadi inkişaf siyasəti ilə profilaktik və maarifləndirici tədbirlərin inteqrasiyası əsasında mümkündür. Bu istiqamətdə aparılacaq gələcək empirik tədqiqatlar risk qruplarının daha dəqiq müəyyənləşdirilməsinə və preventiv strategiyaların elmi əsaslarla formalaşdırılmasına imkan verə bilər.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə erkən nikah və narkotik asılılığı cəmiyyətin sosial təhlükəsizliyinə, insan kapitalının inkişafına və demografik proseslərə birbaşa təsir göstərən mühüm problemlər sırasındadır. Qloballaşma, urbanizasiya, sosial-iqtisadi differensiasiya və ailə institutunun transformasiyası fonunda bu iki fenomenin yayılma dinamikası daha mürəkkəb xarakter almışdır. Xüsusilə yeniyetmə və gənclər arasında erkən nikah hallarının və psixoaktiv maddələrə meylin artması sosial inkişaf perspektivlərinə mənfi təsir göstərir. Problemin yalnız hüquqi və ya tibbi aspektdə deyil, sosial-iqtisadi determinantlar kontekstində araşdırılması onun aktuallığını daha da artırır. Bu baxımdan erkən nikah və narkotik asılılığının səbəb-nəticə əlaqələrinin kompleks təhlili elmi və ictimai baxımdan zəruri hesab olunur.

Problemin elmi yeniliyi. Tədqiqatın elmi yeniliyi erkən nikah və narkotik asılılığı problemlərinin ayrı-ayrılıqda deyil, qarşılıqlı təsir mexanizmləri çərçivəsində sistemli şəkildə təhlil edilməsindən ibarətdir. Məqalədə sosial-iqtisadi amillərin hər iki fenomenə təsiri vahid analitik model əsasında ümumiləşdirilmiş, səbəb-nəticə əlaqələri strukturlaşdırılmış və onların qarşılıqlı gücləndirici təsir mexanizmi əsaslandırılmışdır. Bundan əlavə, sosial struktur, deviant davranış və gender yanaşmalarının inteqrasiyası əsasında kompleks nəzəri çərçivə formalaşdırılmışdır ki, bu da mövcud ədəbiyyatda parçalı şəkildə təqdim olunan yanaşmaların sistemləşdirilməsinə imkan verir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəticələri sosial siyasətin formalaşdırılması, profilaktik proqramların hazırlanması və risk qrupları ilə iş mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi baxımından praktik əhəmiyyət kəsb edir. Təklif olunan səbəb-nəticə modeli erkən nikah və narkotik asılılığının qarşısının alınması üzrə kompleks tədbirlərin planlaşdırılmasına metodoloji əsas yaradır. Xüsusilə təhsil müəssisələri, sosial xidmət qurumları və ictimai təş-

kilatlar üçün maarifləndirmə strategiyalarının hazırlanmasında bu tədqiqatın nəticələrindən istifadə oluna bilər. Eyni zamanda, dövlət səviyyəsində məşğul-

luq, sosial müdafiə və gender bərabərliyi siyasətlərinin gücləndirilməsi istiqamətində qərar qəbul edən orqanlar üçün analitik baza rolunu oynaya bilər.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi // –Bakı: Hüquq ədəbiyyatı, – 2023. – 256 s.
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi // – Bakı: Hüquq ədəbiyyatı, –2023. – 432 s.
3. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi // Azərbaycanca əhalinin sosial vəziyyəti, – Bakı, – 2024. Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi saytı
4. Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi. Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin istifadəsi üzrə illik hesabat // –Bakı, 2023. –78 s.
5. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) // World Drug Report 2023, Vienna: United Nations,– 2023. –296 p.
6. UNICEF. Child Marriage: Latest Trends and Future Prospects // – New York: UNICEF, –2022. –42 p.
7. World Health Organization (WHO). Adolescent Health and Substance Use. // –Geneva: WHO, –2021. –65 p.
8. Əliyeva, R. Gənclər arasında deviant davranışın sosial-psixoloji xüsusiyyətləri // – Bakı: Elm və Təhsil, –2020. – 184 s.
9. Qasımov, S. Sosial-iqtisadi problemlər və ailə institutunun transformasiyası. // –Bakı: Azərbaycan Universiteti nəşriyyatı, – 2019. – 212 s.
10. Degenhardt, L. Global prevalence of injecting drug use and sociodemographic characteristics and prevalence of HIV, HBV and HCV in people who inject drugs: A multistage systematic review / L.Degenhardt, A.Peacock, S.Colledge [et. al.]// *The Lancet Global Health*. – 2023. – Vol. 11, № 5. – P. e659–e672.
11. Petroni, S. New findings on child marriage in sub-Saharan Africa: A multilevel analysis of individual and contextual factors / S.Petroni, M.Steinhaus, N.S. Fenn [et. al.] // *BMC Public Health*. – 2021. – Vol. 21, № 1. – P. 1–14.
12. Rumble, L., An empirical exploration of female child marriage determinants in Indonesia / L.Rumble, A.Peterman, N.Irdiana [et. al.] // *BMC Public Health*. – 2020. – Vol. 20, № 1. – P. 1–13.

Redaksiyaya daxil olub: 11.03.2026